B I B L I O G R A F I A

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

Bericht über die Lage der österreichischen Landwirtschaft 1962 (Komunikat o położeniu rolnictwa austriackiego w 1962 r.). Wien 1963, Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, s. 162.

Bogato zaopatrzona w dane statystyczne i różnorodne obliczenia, ilustrowana przy pomocy wykresów i mapy, szczegółowa informacja o stanie rolnictwa austriackiego, jego roli w gospodarce narodowej Austrii, znaczeniu w handlu zagranicznym i żywieniu kraju. Omówienie sytuacji gospodarczej rolnictwa w 1962 r. poprzedzone zostało krótką charakterystyką jego struktury agrarnej i zmian zachodzących w tym zakresie. Jeśli zaś idzie o charakterystykę sytuacji gospodarczej rolnictwa, dokonano ogólnego przeglądu rozwoju produkcji rolnej (w tym roślinnej, zwierzęcej i leśnej), sytuacji w zakresie siły roboczej i płac, środków produkcji, cen i stosunków pieniężnych (nakładów i zysków), obliczonych na podstawie rachunkowości rolnej oraz specjalnych środków przeznaczonych do realizacji tzw. Zielonego Planu, zmierzającego do polepszenia całokształtu stosunków w rolnictwie austriackim (w zakresie warunków produkcji, obrotu, struktury rolnej i organizacji gospodarstw, zbytu, polityki socjalnej, kredytowej itp.).

BODASIŃSKI B.: **Podstawy rachunku ekonomicznego w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych.** Warszawa 1964 CRS, s. 136.

Ze względu na konieczność ustalania i podziału dochodu w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych przy pomocy dokładnego i ujednoliconego rachunku — autor zajął się tym tematem, dając ogólną charakterystykę podstawowych pojęć ekonomicznych oraz zasad oceny i analizy finansowej gospodarstwa zespołowego, podaje również 3 warianty metod księgowości przy obliczaniu dochodu ogólnego, stosowane obecnie zasady i formy reprodukcji majątku zespołowego, bilansy zamknięcia itp. wraz z własnymi propozycjami rozwiązań w tym zakresie.

CHARRIER J. B.: **Citadins et ruraux** (Mieszkańcy miast i wsi). Paris 1964, Presses Univ. de France, s. 125.

Autor rozpoczyna analizę zagadnienia od ogólnego przeglądu stosunków i związków istniejących między miastem i wsia, uwzględniając momenty sprzeczności interesów, a nawet wrogości, oraz solidarności, przyjaźni itd. Następnie przechodzi do analitycznego przedstawienia tego problemu w skali światowej w różnych fazach uprzemysłowienia i rozwoju poszczególnych krajów, co ma niewątpliwy wpływ na ewolucję stosunków wieś — miasto. W podsumowaniu, biorąc pod uwagę dodatnie i ujemne strony zachodzących zjawisk (jak np. migracja ze wsi, coraz mniej liczne, tradycyjne ośrodki życia wiejskiego), autor podkreśla nasilające się, nieuniknione wzajemne przenikanie się obu społeczności. Jako ciekawostkę można przytoczyć stosowaną przez autora terminologię, np. „paleotechnika" i „era neotechniki" — używaną dla schakteryzowania poszczególnych etapów rozwojowych.

CONSTANDSE A. K.: **Boer en Toekomstbeeld** (Farmerzy i ich przyszłość). Wageningen 1964, Afdeling Sociol. en Sociografie van de Landbouwhogeschool, s. 79, Bulletin nr 24.

W numerze 24 Biuletynu Wydziału Socjologii i Socjografii Wyższej Szkoły Rolniczej w Wageningen autor — z braku dostatecznie konkretnych wyników najnowszych badań — próbuje przeanalizować podjęty problem na podstawie aktualnego stanu gospodarstw rolnych w regionie Noordoostpolder (dawnego Zuiderzee) oraz współczesnego piśmiennictwa na temat tradycyjnych i nowoczesnych metod gospodarowania, z uwzględnieniem dyskutowanych zasad obecnie plano-

wanych zmian. Na podstawie powyższych rozważań oraz biorąc pod uwagę przyszłość rolnictwa i życia na wsi, autor próbuje zarysować w perspektywie najbliższych lat obraz trudności, na jakie będzie napotykał farmer, który z jednej strony będzie chciał produkować racjonalnie i tanio, z drugiej zaś — tak jak w całej zachodniej Europie — twardo trwać przy koncepcji tradycyjnej, rodzinnej farmy (streszczenie w jęz. angielskim).

CZERNIEWSKA M.: **Gospodarstwa rolne i ludność o mieszanym źródle dochodu.** Warszawa 1964 PWE s. 116.

Publikacja stanowi dalszą pozycję z tematyki dotyczącej ludności wiejskiej — tym razem — o mieszanym źródle dochodów. Po syntetycznym przeglądzie dotychczasowych badań w kraju i za granicą, autorka podejmuje próbę oszacowania liczby gospodarstw i ludności utrzymującej się z mieszanych źródeł dochodu. Ocenia też wpływ pracy poza gospodarstwem na wyniki uzyskiwane z produkcji rolnej i odrębnie — budżety domowe oraz dochody rodzin, dla których gospodarstwa rolne stanowiły uboczne źródło utrzymania. Szacuje też wartość spożywanych artykułów jadalnych. Z postawionych w zakończeniu wniosków wynika postulat kontynuacji badań, w tym ankietowych, wykorzystania pod tym względem materiałów spisu powszechnego oraz dokonania szczegółowej analizy sytuacji gospodarstw o mieszanym źródle utrzymania, albowiem „dotychczas posiadane materiały — zdaniem autorki — pozwalają jedynie na dokonywanie przybliżonych szacunków".

DADAJAN W. S., KOSSOW W. W.: **Die Verflechtungsbilanz als Instrument der Planberechnung** (Bilans ekonomicznego rejonu jako środek obliczeń planistycznych). Berlin 1964, Verlag die Wirtschaft, s. 205.

Tłumaczenie publikacji Akademii Nauk ZSRR wydane w NRD pod auspicjami Ekonomicznego Instytutu Badawczego przy Państwowej Komisji Planowania. Praca składa się z dwu części, z których pierwsza o charakterze bardziej praktycznym — niemniej jednak posługująca się metodami ekonometrycznymi — i druga dotycząca wybranych zagadnień teoretycznych; obie poświęcone problematyce planowania regionalnego, opartego na międzygałęziowych bilansach przekrojowych dotyczących produkcji — w tym przede wszystkim rolnej — oraz inwestycji, a w konsekwencji konstrukcji międzygałęziowych modeli gospodarczych, sporządzanych z regionalnego punktu widzenia. W części teoretycznej omówiono zasady budowy bilansów, metody ich matematycznego obliczania oraz możliwości optymalizacji, m. in. przy pomocy programowania liniowego. W publikacji zaprezentowano nowy system ekonomicznego planowania i kierowania gospodarką narodową, co może stanowić przedmiot szczególnego zainteresowania dla polskiego czytelnika w związku z prowadzonymi obecnie na szeroką skalę pracami nad usprawnieniem metod planowania i zarządzania gospodarką narodową.

XX lat Polski Ludowej. Warszawa 1964 PWE, s. 969.

W wydanym z okazji XX-lecia, obszernym tomie, obrazującym całokształt dorobku Polski Ludowej w tym okresie — znajduje się także rozdział poświęcony rolnictwu, pióra min. M. Jagielskiego (str. 365—400). Zawarto tu przegląd danych dotyczących produkcji roślinnej, zwierzęcej, mechanizacji i elektryfikacji rolnictwa, melioracji rolnych, oświaty i nauki, kółek rolniczych, spółdzielczości produkcyjnej i państwowych gospodarstw rolnych. W większości przypadków przytoczone liczby odnoszą się do lat 1946—1963. W publikacji poza wymienionym rozdziałem i ogólnymi zagadnieniami ekonomicznymi kraju — czytelnicy znajdą pokrewne rolnictwu tematy jak np. leśnictwo, przemysł spożywczo-rolny, spożycie ludności, zmiany struktury klasowej, stosunki gospodarcze z zagranicą itd.

DĄBROWSKI K.: **Studium modelu rolniczej spółdzielni produkcyjnej we wsi społecznie przebudowanej, w województwie rzeszowskim.** Warszawa 1964, IER, s. 139. Studia i Materiały IER, z. 75.

Praca o charakterze metodycznych rozważań wykonana w Zakładzie Ekonomiki i Organizacji Spółdzielni Produkcyjnych Instytutu Ekonomiki Rolnej — stanowi przyczynek do szerzej zakrojonych badań, prowadzonych przez Instytut wespół z organami terenowymi woj. rzeszowskiego nad organizacją i aktywizacją rolnictwa. Celem zarówno badań jak i pracy jest określenie najbardziej odpowiedniego modelu uspołecznionej wsi, opracowanego na przykładzie wsi Mirocin

(pow. przeworski), o typowym — a szczególnie dużym — rozdrobnieniu gospodarstw. Opracowania dokonano na podstawie bogatych materiałów źródłowych i literatury przedmiotu. Omówiono w nim najpierw organizację i ekonomikę produkcji rolniczych spółdzielni produkcyjnych woj. rzeszowskiego, następnie ekonomikę rolniczych spółdzielni produkcyjnych oraz indywidualnych gospodarstw we wsi Mirocin, po czym — na tym tle — perspektywy produkcji rolnej przebudowanej wsi.

W treści pracy oraz ankesie do niej załączono obszerny materiał statystyczny i graficzny oraz mapy.

Faustzahlen für die Landwirtschaft (Poradnik rolniczy). Hiltrup 1964, Landwirtschaftsverlag, s. 399.

Piąte wydanie, popularnego w NRF poradnika, finansowanego przez Chemiczną Spółkę Akcyjną w Bochum, produkującą środki trujące — uwzględnia w porównaniu z poprzednimi wydaniami, najnowsze osiągnięcia naukowe i doświadczenia praktyczne w zakresie: ogólnych wiadomości o rolnictwie i żywieniu, organizacji przedsiębiorstw rolnych, technice rolnej i gospodarce siłą roboczą, hodowli, żywieniu zwierząt, nawożeniu, uprawie roli i roślin oraz ich ochronie, gospodarce polowej, użytkach zielonych, nawadnianiu, melioracjach i budownictwie. Publikacja jest dosłownie kopalnią wiadomości o rolnictwie, podanych w formie jak najbardziej syntetycznej — jeśli idzie o opisy a bardzo natomiast bogatej — jeśli idzie o normy, wskaźniki i wzory pozwalające obliczyć efektywność ekonomiczną każdej bez mała czynności. Układ treści jak też umieszczony przy końcu indeks rzeczowy znakomicie ułatwiają posługiwanie się publikacją przeznaczoną dla tych wszystkich, którzy się interesują rolnictwem: tak doświadczonych praktyków jak początkujących rolników, doradców i nauczycieli oraz pracowników wszelkich służb rolnych a także ludzi pracujących w dziedzinach z rolnictwem związanych, np. spółdzielczość, handel itd.

Ispolzowanije trudowych resursow w sielskom choziajstwie SSSR (Wykorzystanie rezerw roboczych w rolnictwie ZSRR). Moskwa 1964 Izd. „Nauka", s. 274.

Praca zbiorowa wykonana w Instytucie Ekonomiki Akademii Nauk ZSRR zawiera rozważania, obliczenia i uogólnienia dotyczące mobilizacji rezerw w rolnictwie. Problem ujęto w dwu przekrojach: działowym i regionalnym, uwzględniając specyfikę poszczególnych dziedzin i obszarów ZSRR. W pierwszym przekroju (działowym) przeanalizowane zostały czynniki, decydujące o efektywnym wykorzystaniu rezerw w rolnictwie, jego intensyfikacji, wpływie specyfiki strefowej, rezerw i metod ich obliczania, organizacji produkcji i wynagradzania za pracę, wykorzystania siły roboczej, w szczególności robocizny kwalifikowanej, mechanizacji, ekonomiki pracy w rolnictwie oraz wykorzystania i rozwoju gałęzi przemysłowych w rolnictwie. W części drugiej — regionalnej — czytelnik znajdzie materiały dotyczące niektórych republik i rejonów ZSRR, a m. in. Republiki Rosyjskiej (w tym Syberii), okręgu leningradzkiego, Polesia, Republiki Łotewskiej i in.

KEHRBERG E. W., REISCH E.: Wirtschaftslehre der landwirtschaftlichen Produktion (Ekonomika produkcji rolnej). München 1964, BLV Verlagsgesellschaft, s. 264.

Na wskroś nowoczesna, gdyż operująca metodami ekonometrycznymi, praca dwu profesorów (jednego z USA i drugiego z NRF) poświęcona rozwijającej się nauce ekonomiki produkcji i przedsiębiorstw rolnych, wyłożonej metodą wypróbowaną w roku akadem. 1961/62 w Wyższej Szkole Rolniczej w Hohenheim. Część I, wprowadzająca do teorii produkcji rolnej, zawiera m. in.: ogólną teorię ekonomiki produkcji rolnej, funkcje matematyczne produkcji i kosztów oraz metody analizy, zagadnienia wielkości produkcji i rozmiarów przedsiębiorstw rolnych, podaży i popytu, oraz związków między lokalizacją a intensywnością i kierunkami produkcji, jak też teoretyczne zagadnienia renty gruntowej. W części II, wprowadzającej w zagadnienia kwantytatywnych metod planowania produkcji, wyłożono szczegółowo analizę funkcji produkcji oraz metody prorgamowania liniowego, główne jego koncepcje, mechanikę i stosowane rozwiązania oraz parametry.

KIEREK A.: **Rozwój kapitalizmu w rolnictwie regionu lubelskiego w latach 1864—1913.** Lublin 1964 WSR, s. 399.

Rozprawa habilitacyjna (przygotowana na Wydziale Rolniczym), w której autor zajął się analizą przemian zachodzących w rolnictwie Lubelszczyzny w latach

1864—1913, na podstawie materiałów archiwalnych, źródeł drukowanych oraz literatury przedmiotu. Rozprawę otwiera wstępne scharakteryzowanie założeń metod opracowania i wykorzystanych materiałów, po czym autor przechodzi do opisu warunków naturalnych i ogólno-ekonomicznych Lubelskiego, dalej zaś zajmuje się badaniem kształtowania się nowych form ustrojowych, struktury gospodarstw, klas i warstw społecznych rolnictwa regionu lubelskiego, ugruntowywania się stosunków kapitalistycznych i zmian jakie to pociągnęło za sobą w zakresie rozwoju sił wytwórczych, podziale użytków i zasiewów, wyposażeniu gospodarstw w inwentarz żywy, wzroście produkcji roślinnej itd., w rozwoju stosunków finansowo-kredytowych oraz przeobrażeniach socjalnych w gospodarstwach kapitalistycznych. W podsumowaniu autor formułuje wnioski, przy czym wyraża pogląd, iż rolnictwo lubelskie rozwinęło się stosunkowo słabo w okresie kapitalizmu i w sposób niedostateczny dla zapewnienia wzrostu dobrobytu ludności.

KLIMKO G. N.: **Agrarnyje problemy niezawisimoj Birmy** (Problemy agrarne niepodległej Birmy). Moskwa 1964 Izd. „Nauka", s. 232.

Wydane przez Instytut Narodów Azji Akademii Nauk ZSRR — źródłowe opracowanie zagadnień stosunków agrarnych i położenia chłopstwa w okresie kolonialnym, następnie reformy rolnej w niepodległej Birmie, stosunków własności i użytkowania ziem, obsługi kredytowej rolnictwa i finansowych obciążeń, kapitalistycznego rozwoju birmańskiej wsi, wybranej problematyki stosunków agrarnych autonomicznych państw Związku Birmańskiego oraz środków przedsięwziętych przez rewolucyjną radę Birmy.

MARINGE W.: **Zarządzanie państwowym gospodarstwem rolnym.** Warszawa 1964 PWRiL, s. 267.

Autor pragnie wprowadzić czytelników, tzn. zarówno kierowników jak i pracowników PGR oraz instancji odpowiedzialnych za rozwój rolnictwa, w tematykę zarządzania państwowymi gospodarstwami rolnymi, których obszar i rola nieustannie się zwiększają. Od meritum tego zagadnienia, tj. m. in. od charakterystyki znaczenia i rodzajów państwowych gospodarstw rolnych, instancji i form zarządzania — przechodzi do tematów bardziej szczegółowych jak: czynności wchodzące w zakres zarządzania (planowanie, produkcja, zaopatrzenie i zbyt, magazynowanie i transport oraz zasady finansowania), środki służące wykonywaniu czynności zarządzania (księgowość, statystyka, sprawozdawczość, narady produkcyjne, informacja) oraz kwalifikacje, obowiązki i odpowiedzialność związane z funkcją zarządzania (podział pracy między kierownikiem a współpracownikami oraz postawa kierownika). Praca poziomem i ujęciem wyróżnia się dodatnio na tle ubóstwa dotychczasowej literatury w omawianym przedmiocie, sprowadzającej się do poradników księgowych i kierowników PGR oraz tym podobnych publikacji.

MURAWIEW A. S., CZYS S. M.: **Ekonomika i organizacija proizwodstwa w socialisticzeskich sielskochoziajstwiennych priedprijatiach s osnowami buchgałtierskowo ucziota** (Ekonomika i organizacja produkcji w socjalistycznych przedsiębiorstwach rolnych wraz z podstawami księgowości). Moskwa 1964 Izd. „Kołos", s. 719.

Książka pomocnicza opracowana zgodnie z programem, któremu dano wyraz w tytule, (zatwierdzona przez Min. Wyższego i Średniego Specjalistycznego Wykształcenia ZSRR oraz przez Min. Rolnictwa — dla technicznych szkół rolniczych) przez wykładowców tych szkół. Zawiera ona systematyczny wykład przedmiotu, począwszy od scharakteryzowania znaczenia rolnictwa i jego udziału w gospodarce narodowej oraz roli w tworzeniu materialno-technicznych podstaw komunizmu, poprzez wykorzystanie zasobów rolnictwa, wcielanie postępu technicznego, podnoszenie wydajności pracy, rozszerzoną reprodukcję oraz intensyfikację rolnictwa, zarządzanie nim, dostawy obowiązkowe, strukturę różnych gałęzi rolnictwa i rozmieszczenie produkcji, zasady organizacji sowchozów i kołchozów wraz z zarządzaniem nimi, planowania produkcji, środków trwałych i obrotowych, organizacji i normowania pracy, jej wynagradzania, ekonomikę i organizację produkcji roślinnej i zwierzęcej (w tym pasz), wysokości produkcji globalnej i jej podziału, kosztów własnych i rentowności, rozrachunku ekonomicznego i finansów — do podstaw rachunkowości rolnej i analizy działalności gospodarczej.

Nauki rolnicze i leśne w XX-leciu. Warszawa 1964 PWRiL, s. 398, Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych, z. 49.

Z okazji XX-lecia PRL — Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych PAN opublikował obszerny tom, charakteryzujący osiągnięcia tej dziedziny gospodarki narodowej kraju. Publikację otwiera wstęp prof. A. Listowskiego ,wprowadzający w całokształt zagadnień, dalej następują prace z poszczególnych gałęzi nauk rolniczych i leśnych. Tematykę ekonomiki rolnej przeanalizował prof. R. Manteuffel w rozdziale pt.: „Krytyczna ocena stanu nauk ekonomiczno-rolniczych na tle potrzeb gospodarki i kultury narodowej oraz rozwoju nauki światowej". Poruszono tu m. in. sprawy zadań nauk ekonomiczno-rolniczych, sytuację tych nauk na świecie, osiągnięcia Polski w okresie 1918—1939 i 1945—1964, z położeniem nacisku na ostatnie dziesięciolecie, potrzeby gospodarki i kultury narodowej w zakresie nauk ekonomiczno-rolniczych, analizę porównawczą stanu tych nauk w Polsce w zestawieniu ze stanem na świecie. Autor scharakteryzował również ogólną sytuację kadr, wyposażenie i sieć placówek oraz sformułował wytyczne zmierzające do usprawnienia prac badawczych i rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych. Na uwagę — ze względu na temat — zasługuje również przyczynek. W. Misiuny pt. „Badania nad przeobrażeniami społeczno-gospodarczymi wsi w rejonach uprzemysławianych", oparty na danych Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych.

NIKOLENKO G. S.: **Ekonomiczeskaja ocenka ziemli** (Ekonomiczna ocena ziemi). Moskwa 1964, Izd. „Ekonomika", s. 160.

Prawidłowe rozmieszczenie upraw na obszarze republiki, kraju, rejonu oraz specjalizacja doboru gałęzi i produkcji rolnej, jak też planowanie zróżnicowanych cen na poszczególne produkty rolne — wymagają ekonomicznej oceny wartości ziemi. Wychodząc z tych założeń autor wskazuje na zasadnicze różnice między stosowaną w krajach kapitalistycznych katastralną,, a stosowaną w Związku Radzieckim — ekonomiczną oceną ziemi. Odpowiednio do tego wyłożono metodykę dokonywania praktycznej oceny wartości ziemi z jednoczesną ilustracją faktograficzną, zaczerpniętą z konkretnych warunków Republiki Kazachskiej, i ukazano sposoby wykorzystania dokonanej oceny dla analizy wyników gospodarczej działalności kołchozów i sowchozów. Rzecz przeznaczona dla ekonomistów, agronomów, urządzeniowców, gleboznawców itd.

Nowoje w kołchozom i sowchozom ucziotie (Nowe problemy w rachunkowości kołchozowej i sowchozowej). Moskwa 1964 Izd. „Kołos", s. 156.

Zbiór artykułów przygotowanych przez pracowników aparatu finansowego na zlecenie redakcji czasopisma „Rachunkowość i finanse w kołchozach i sowchozach", dotyczy całokształtu nowych posunięć i rozwiązań wprowadzonych w zakresie rachunkowości, sprawozdawczości i — co najważniejsze — rozrachunku ekonomicznego w socjalistycznym rolnictwie.

PALIWODA J.: **Przebudowa ustroju rolnego. Zakres działania administracji rolnej.** Warszawa 1964 Wyd. Prawnicze, s. 264.

Informując o przedmiocie pracy i zapoznając z podstawowymi pojęciami oraz instytucjami prawa rolnego i organami administracji rolnej — autor wyjaśnia m. in. istotę terminu socjalistycznej przebudowy ustroju rolnego, a następnie omawia normy prawne regulujące przejęcie i przejście nieruchomości rolnych na własność państwa (w tym m. in. reforma rolna, gospodarstwa podupadłe itp.), rozgraniczenie sfer działalności organów administracji i sądów w zakresie przebudowy ustroju oraz różnych typów uwłaszczania i nadawania własności na nieruchomości rolne, jak też obrotu nimi. Autor napisał swą pracę „w celu przyjścia z pomocą w praktycznej działalności sędziom, prokuratorom i kontroli oraz administracji..." — szczególnie rolnej.

PHILPOTTS L. E.: **Aerial photo interpretation of land use changes in Madawaska county, New Brunswick 1944 to 1961** (Przestrzenno-fotograficzna interpretacja zmian użytkowania gleb w Madawaska, New Brunswick 1944—1961). Canada Dep. of Agriculture 1964, s. 38, map. 31, zesz. 4.

Opracowany przez Wydział Ekonomiki Kanadyjskiego Min. Rolnictwa przegląd zmian, które zaszły w użytkowaniu ziem określonego regionu na przestrzeni 17 lat. Interesująca jest przy tym zarówno metoda rejestrowania zmian, jak ich ekonomiczna analiza, jeśli idzie o użytkowanie rolnicze i pozarolnicze (miejskie, prze-

mysłowe itp.) ziem oraz klasyfikację poszczególnych typów farm. Publikacja jest bogato zaopatrzona w dane statystyczne i kartogramy.

Politiquès nationales céréalières 1963 (Państwowa polityka zbożowa w 1963 r.) Rome 1963 FAO, s. 213.

Wydane w 1959 r. przez Sekcję Zbożową Oddziału Produkcji przy FAO podsumowanie polityki zbożowej 21 państw było przez następne lata uzupełniane corocznym suplementem. Wobec wielu zmian, które zaszły w tym czasie — w 1962 r. postanowiono zaprezentować całość zagadnienia. Zebrano dane z 40 państw Europy, Azji, Ameryki, Afryki oraz Australii (w tym z 9 po raz pierwszy) wg następującego, jednolitego dla wszystkich krajów schematu: 1) informacje dotyczące produkcji i obrotu zobżem, 2) ich spżycia, oraz 3) handlu zagranicznego — za okres 1962/63 r. w zestawieniu przeważnie z rokiem 1959 lub latami wcześniejszymi. Ponieważ na każdy z krajów przypada od kilku do kilkunastu stron, stąd — z konieczności — znalazły się w publikacji tylko niektóre, najbardziej podstawowe informacje i liczby.

Prices of agricultural products and fertilizers in Europe 1962—63 (Ceny produktów rolnych i nawozów w Europie w latach 1962—63). Geneva 1964 FAO, s. 69 + aneks s. 59.

Trzynaste z kolei studium z tego zakresu przygotowane przez wspólny sekretariat sekcji rolnej ECE/FAO i Europejskiej Komisji Ekonomicznej ONZ, składa się z dwu części, z których pierwsza dotyczy 18 krajów Europy Zachodniej (w tym Jugosławii) oraz 4 krajów Europy Wschodniej (Czechosłowacja, Polska, Rumunia, ZSRR), omówionych w części drugiej. Materiały z krajów Europy Zachodniej są o wiele bardziej szczegółowe i zawierają informacje oraz następujące dane: ogólne wiadomości o zimanach w polityce cen artykułów rolnych, ceny głównych produktów rolnych (pszenica, żyto, inne zboża, ziemniaki, buraki cukrowe oraz artykuły hodowlane) a także ceny nawozów oraz niektóre płace w rolnictwie.

Spośród krajów Europy Wschodniej stosunkowo najobszerniejsze materiały dotyczą Czechosłowacji i Polski zaś szczegółowy aneks statystyczno-opisowy — tylko krajów Europy Zachodniej.

Razwitije socialisticzeskowo soznanija kołchoznowo krestjanstwa (Rozwój socjalistycznej świadomości chłopstwa kołchozowego). Ałma-Ata 1964 Akad. Nauk Kazach. SSSR, s. 216.

Opracowana na podstawie materiałów Republiki Kazachskiej i wydana przez Instytut Filozofii i Prawa Akademii Nauk tego kraju, publikacja porusza kapitalne, socjologiczne zagadnienie kształtowania się socjalistycznej świadomości chłopstwa — na przykładzie Kazachstanu, a m. in.: istotne cechy gospodarki kolektywnej jako szkoły komunistycznego wychowania chłopstwa, rolę organizacyjno-wychowawczą Partii, „duchowego oblicza" i przeżytków przeszłości w mentalności chłopa w dobie kształtowania się socjalistycznej, a następnie komunistycznej świadomości. Publikacja jest przewidziana dla aktywu partyjnego, wykładowców i studentów szkół wyższych.

Report of the World Food Congress Washington 4 to 18 June 1963 (Sprawozdanie ze Światowego Kongresu Wyżywienia odbytego w Waszyngtonie 4—18. VI. 1963). Rome 1963 FAO, s. 160.

B. Sen, dyr. generalny FAO, zainicjował w 1958 r. podjęcie szeroko zakrojonych prac nad rozwiązaniem problemu głodu i niedożywienia w świecie. W wyniku odpowiednich uchwał i przygotowań zorganizowano wyżej wymieniony Kongres przy udziale ponad 1200 przedstawicieli wszystkich państw członkowskich. Zgromadzone materiały oraz dyskusja doprowadziły w konkluzji do uchwalenia deklaracji oraz rezolucji, które mają posłużyć za podstawę do opracowania planu i zorganizowania konkretnej działalności w walce z głodem i niedożywieniem. Raport zawiera ponadto informacje o sposobie przygotowania Kongresu, przebiegu i treści obrad, dyskusji, agendach Kongresu; załączono też listę uczestników (państw i osób).

Le richerce di mercato nel settore dell'agricoltura (Badania rynku rolniczego). Milano 1963 A. Giuffré, s. 156. Quaderni dell'Associazione Italiana per gli Studi di Mercato-10.

W zeszytach wydawanych przez Włoskie Stowarzyszenie Studiów nad Rynkiem (nr. 10) zebrano materiały stanowiące wkład tego Stowarzyszenia do badań w dziedzinie rynku rolnego. Zostały one przedstawione i przedyskutowane na zjeździe we Florencji w 1962 r. a dotyczyły badań rynku rolnego w ogóle, w szczególności zaś bazy geograficznej badań rynkowych, udziału FAO w rozwoju rynków rolnych, sytuacji w USA i kilku krajach europejskich oraz analizy rynku niektórych artykułów rolnych.

SHEPHERD G. S.: **Farm policy: new directions** (Polityka rolna: nowe kierunki). Ames Iowa 1964 Iowa State Uniw. Press., s. 292.

Autor, profesor ekonomiki handlu artykułami rolnymi i polityki cen na Wydziale Ekonomiki i Socjologii w Państwowym Uniwersytecie w Iowa, jednocześnie redaktor wydawnictwa „Farm Policy Forum", poprzednio praktyk-rolnik i ekspert różnych instytucji oraz wiceprezes Tow. Ekonomiki Rolnej — wydał czwartą z kolei poważniejszą pozycję, stanowiącą kolejne ogniwo jego dorobku naukowego (dotychczas opublikowane prace: Marketing farm products — economic analysis — omówiona przez nas w nrze 4 z 1964 r., Agricultural price analysis, przetłumaczona w 1963 r. na język polski i omówiona w nrze 3/1959 oraz Agricultural price and income policy).

W obecnej publikacji autor charakteryzuje problem farmerski w Stanach Zjednoczonych, zastanawiając się m. in. nad tym czy jest to przede wszystkim sprawa cen, czy też dochodów, następnie rozważa alternatywy rozwiązania problemu farm, m. in. w płaszczyźnie: otwartego rynku, kontroli produkcji, jej kontyngentowania, cen, płac i popytu na produkty rolne, następnie analizuje światową politykę żywnościową, aby w końcu, na tym tle, rozważyć cele i wartości wyznaczające (determinujące) politykę rolną i jej perspektywy.

SIERGIEJEW S. S.: **Sielskochoziajstwiennaja statistika** (Statystyka rolnicza). Moskwa 1963 Izd. „Kołos", s. 464.

Podręcznik przeznaczony przez Ministerstwo Rolnictwa ZSRR dla wydziałów ekonomicznych wyższych szkół rolniczych a napisany przez prof. dra nauk ekonomicznych, kierownika katedry statystyki Akademii Rolniczej w Moskwie. Podręcznik może być także wykorzystywany przez studentów wydziałów agronomicznych i zootechnicznych. Zawiera on charakterystykę: systemu wskaźników statystycznych stosowanych w rolnictwie, zadań statystyki rolnej, jako nauki społecznej, podstawowych zagadnień statystycznych dotyczących wykorzystania ziem użytkowanych rolniczo, produkcji roślinnej i zwierzęcej, środków trwałych, mechanizacji i elektryfikacji pracy, jej wydajności, nakładów i kosztów, produkcji globalnej i towarowej, przedsiębiorstw rolnych, budżetów gospodarstw kołchozowych itp. Szczególną uwagę zwrócono na nowoczesne metody analizy danych statystycznych.

Sowriemionnaja japonskaja dieriewnia (Współczesna wieś japońska). Moskwa 1964 Izd. „Nauka", s. 132. Akad. Nauk SSSR. Inst. Narodow Azii.

Praca zbiorowa wykonana w Instytucie Narodów Azji Akademii Nauk ZSRR (Oddział Japoński). Daje ona syntetyczny obraz współczesnej wsi japońskiej, jej produkcji i znaczenia w gospodarce narodowej kraju, stosunków władania i użytkowania ziemi, rozwarstwienia chłopstwa, znaczenia spółdzielczości w rolnictwie japońskim i jej klasowego charakteru, polityki agrarnej rządu, form eksploatacji chłopstwa oraz chłopskich ruchów wyzwoleńczych.

Svenskt lantbruk i siffror och diagram (Szwedzkie rolnictwo w liczbach i diagramach). Stockholm 1963 Lind. Tryck., s. 60 Meddelande fran jordbrukets utrednings institut 2/63.

Syntetyczne opracowanie danych na 1963 r. dla rolnictwa szwedzkiego (w zestawieniu z poprzednimi latami), zawiera materiały dotyczące: ludności (lata 1860—1962), siły roboczej (lata przed i powojenne), gleby oraz jej użytkowania, maszyn oraz innych środków produkcji, finansów oraz produkcji roślinnej i zwierzęcej, przetwórstwa produktów rolnych, cen, handlu i dystrybucji, konsumpcji, lasów oraz ich użytkowania, a także uzyskiwanych efektów ekonomicznych i danych porównawczych z innymi krajami.

TJAPKINA E. P.: **Kołchoznyje dochody i ich raspriedielenije** (Dochody kołchozów oraz ich podział). Ałma-Ata 1964 Kazach. Gosud. Izd. Sielchoz. Litier., s. 156.

Publikacja dotyczy zagadnień wzrostu dochodów kołchozowych, ich źródeł i podziału tak wewntąrz przedsiębiorstwa kołchozowego, jak i między członkami kołchozu oraz państwem. W związku z tym w pracy wyłożono ogólną charakterystykę procesu reprodukcji rozszerzonej w rolnictwie oraz jej specyfikę, związaną z kołchozowo-spółdzielczą formą produkcji uspołecznionej, jak też obiektywną konieczność doskonalenia ekonomicznych związków państwa z kołchozami poprzez towarowopieniężną wymianę, jako jednego z warunków podniesienia tempa reprodukcji rozszerzonej. Publikację przewidziano dla ekonomistów, specjalistów rolników, pracowników organów planujących i zarządzających.

Wnutrichoziajstwiennoje ziemleustrojstwo kołchozow i sowchozow (Urządzanie kołchozów i sowchozów). Mińsk 1963 Gos. Izd. Siel. Litier., s. 282.

Wychodząc z założenia, że planowy rozwój poszczególnych gałęzi rolnictwa w kołchozach i sowchozach wymaga prawidłowego rozmieszczenia: osiedli i kompleksów produkcyjnych, użytków rolnych i zmianowania, sadów i ogrodów, dróg, melioracji oraz innych instalacji — autorzy rozpatrują z tego punktu widzenia projekty urządzeniowe kołchozów i sowchozów, podają metodykę sporządzania i uzasadniania projektów, operując przy tym bogatym materiałem sprawozdawczym. Publikacja jest przeznaczona zarówno dla urządzeniowców i aparatu kierowniczego kołchozów i sowchozów, jak i dla młodzieży studiującej w wyższych i średnich szkołach rolniczych. W związku z tym wyłożono w niej podstawowe pojęcia i definicje, zadania i treść projektów, omówiono prace przygotowawcze przy sporządzaniu planów oraz dokumentacji.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

ANDERS H.: **Zur Theorie der Differentialrente im Socialismus** (O teorii renty różniczkowej w socjaliźmie), Zeitschrift für Agrarökonomik, Berlin 1964, nr 8, s. 225—229.

Autor rozwija niektóre elementy teorii renty różniczkowej, wykorzystując obszerną literaturę tego przedmiotu, głównie badaczy radzieckich. Problem renty różniczkowej ujmuje z punktu widzenia kryteriów własności społecznej (w spółdzielniach produkcyjnych) i ogólno-narodowej (w państwowych gospodarstwach rolnych). Stawiając pytanie, czy uzyskiwanie różnych poziomów dochodów można traktować jako przejaw renty różniczkowej wyraża pogląd, że jest to uzasadnione w odniesieniu do spółdzielni produkcyjnych, gdzie akumulowana część dochodu przyczynia się do dalszej reprodukcji w danym gospodarstwie. Natomiast w gospodarstwach państwowych ta zasada nie ma zastosowania.

Jako kryterium do określania wielkości renty różniczkowej autor uważa wielkość społecznie niezbędnego nakładu pracy. Jednocześnie zapowiada w następnym artykule omówienie sposobów określania renty różniczkowej w praktyce.

GAŁAJ D.: **Chłop-robotnik a problemy kultury i urbanizacji wsi.** Kultura i Społeczeństwo, Warszawa 1964, nr 2, s. 51—60.

Autor ogranicza omówienie tematu tylko do tej części chłopów-robotników, którzy są, lub w przyszłości mają być głową rodziny. Eliminuje ze swych rozważań tych członków rodzin, których związek z rodziną i z gospodarką jest na tyle luźny, że sprowadza się głównie do wspólnego zamieszkiwania.

Osobowość chłopów-robotników kształtuje się w oparciu o elementy tradycyjnej kultury chłopskiej, jak i o styl pracy i życia w mieście. Szereg cech pozytywnych grupy chłopów-robotników ma dodatni wpływ na rozwój kultury całej wsi, czemu sprzyja stosunkowo wysoka stopa życiowa tej grupy i jej aktywność.

Jednakże są w życiu wsi zjawiska ulegające małym zmianom. Jak przed wiekami tak i współcześnie rodzina chłopska jest podporządkowana potrzebom gospodarstwa. To podporządkowanie cechuje w odpowiednim stopniu również gospodarstwa chłopów-robotników. Napotyka to na opór młodego pokolenia, jednakże wyzwolenie się z tej zależności w ramach gospodarstwa indywidualnego, zdaniem autora, jest niemożliwe. Stąd pozostaje alternatywa: albo żyć po staremu w niewoli gospodarstwa, albo zmierzać do upodobnienia swego sposobu życia i pracy do życia w mieście, ale wówczas indywidualne gospodarstwo chłopskie albo przestanie istnieć, albo ulegnie takim przeobrażeniom, że nie będzie już faktycznie chłopskim gospodarstwem.

GAŁĘSKI B.: **Z badań nad awansem społecznym ludności wiejskiej w Polsce Ludowej,** Nowe Drogi, Warszawa 1964, nr 8, s. 141—151.

W okresie przedwojennym bezrolny czy małorolny wychodźca do miasta zmieniał pozycję zbednego na wsi na bezrobotnego w mieście, jeśli zaś uzyskał pracę, była to praca dorywcza, niskopłatna, niewykwalifikowana.

Struktura społeczna i zawodowa wychodźców ze wsi do miasta po wojnie uległa zasadniczej zmianie. Około 50% młodzieży wiejskiej w wieku 20—29 lat, która opuściła wieś, uzyskała pracę na stanowiskach wymagających klasyfikacji, w tym w dużej ilości w pracy umysłowej. Oznacza to awans tej części ludności wiejskiej, wyrażający się zrównaniem jej pozycji społecznej z sytuacją społeczną ludności miejskiej.

Chłopi-robotnicy, będąc zrównani pod względem sytuacji społecznej i wysokości dochodu z gospodarzem średniorolnym, w stosunku do pozycji społecznej ludności miejskiej, zajmują niższe miejsce.

Istnieje jednak na wsi kategoria społeczna ludności, która pomimo zasadniczych przemian ustrojowych na wsi i w mieście, nie zdołała osiągnąć awansu społecznego, chociaż jej położenie materialne w porównaniu z okresem przedwojennym uległa poprawie. Jest to pozbawiona możności zarobków ludność małorolna, w stosunku do której uzasadniony jest termin „biedota wiejska".

W końcu artykułu autor naświetla szereg momentów socjologicznych związanych z kryterium awansu społecznego ludności wiejskiej.

HAUSER A.: **Soziologische Aspekte der Landwirtschaft im Industriestaat** (Socjologiczne aspekty rolnictwa w państwie uprzemysłowionym), Agrarpolitische Revue, Bern 1964, nr 7/8, s. 274—283.

Proces przekształcania się struktury społecznej ludności Szwajcarii z kraju rolniczego w kraj wysoko uprzemysłowiony rozpoczął się jeszcze w połowie ubiegłego wieku i trwa z niesłabnącym nasileniem do dzisiejszych czasów. Procesowi temu towarzyszą zjawiska występujące też w innych krajach znajdujących się na tej drodze rozwojowej.

Tak w szczególności, występuje koncentracja produkcji w obrębie gospodarki chłopskiej — jedynej formy własności ziemskiej występującej w Szwajcarii. Od roku 1939 do 1955 ubyło ogółem 32 tys. gospodarstw, jak również obszar gruntów użytkowanych rolniczo zmniejszył się o około 70 tys. ha. Jednakże wskaźnik produkcji pomimo to wzrósł w okresie od 1949 do 1961 roku o około 50%.

Autor rozważa socjologiczne skutki ucieczki siły roboczej od rolnictwa. Podkreśla, że przybiera to niekorzystne formy „selekcji negatywnej", bowiem gospodarstwa opuszczają siły młode i przedsiębiorcze oraz młodzież żeńska. Poza tym rozluźniają się przez to więzi społeczne jednoczące gromadę wiejską, jak i więź rodzinna. Zanikają dawne tradycyjne kryteria autorytetów, rodzą się na tym tle nowe, do czego przyczynia się między innymi zdolność młodzieży do przyswajania postępu technicznego. Te przemiany, zdaniem autora, poprzez awans młodzieży sprzyjają zaznaczaniu się ostrości konfliktu starego i młodego pokolenia.

W tych warunkach dawny tradycyjny typ chłopskiego gospodarstwa rodzinnego zanika, nie wytwarzając w zamian innej formy współżycia rodziny chłopskiej na tle wspólnego gospodarowania. Jako pewne odosobnione wypadki występuje rodzaj współpracy określony przez autora jako *Partnerschaft*, w której przyjmowane są nowoczesne formy techniczne i organizacyjne gospodarki, przy utrzymywaniu nadal dawnego chłopskiego stylu życia.

Rodzinę uważa autor za podstawę życia społeczeństw w sensie moralnym i materialnym, społeczność chłopska za najbardziej predystynowaną, by kultywować te wartości. Jednak w przekonywanie o tym autor wkłada więcej emocjonalnego stosunku, niż konkretnych faktów.

KARDYŚ J., KARGOL M.: **Kierunki rozwoju usług wiejskich,** Gospodarka Planowa, Warszawa 1964, nr 5, s. 42—46.

Usługi wiejskie są tym czynnikiem integracyjnym, który wiąże duże podstawowe gałęzie gospodarki narodowej — przemysł i rolnictwo. Rozwój usług postępuje wraz z intensyfikacją rolnictwa. Unowocześnienie rolnictwa w oparciu o środki produkcji dostarczone przez przemysł może być w pełni wykorzystane przez zorganizowanie systemu obsługi.

Stopień zapotrzebowania na poszczególne rodzaje usług zależy przede wszystkim od stanu uzbrojenia rolnictwa w środki produkcji, jak również od zdolności nabywczej ludności wiejskiej i skali rozbudzonych potrzeb konsumpcyjnych. Zapotrzebowanie na usługi występuje na wsi z różnych zgoła odmiennych motywów: w rejonach o nadmiernej ilości siły roboczej motywem jest możliwość uzyskania dodatkowego zatrudnienia; w rejonach wysoko produkcyjnych przeważa czynnik racjonalnego wykorzystania siły roboczej przez nowoczesną obsługę warsztatu produkcyjnego, możliwość specjalizacji i ulżenie chłopu w pracy.

Rozwój usług powinien być podejmowany przede wszystkim w tych rejonach, które odznaczają się stosunkowo wysoką towarowością. Na czoło wysuwają się przy tym zagadnienia rozwoju transportu rolniczego, rozbudowy baz remontowo-technicznych, związanych z zaspokojeniem potrzeb naprawczych mechanizacji wsi, rozwoju budownictwa gospodarczego i mieszkaniowego oraz rozwoju szeregu usług typu nowoczesnego rzemiosła, związanego z naprawą i konserwacją różnych maszyn i urządzeń elektrotechnicznych, mechanicznych, służących gospodarstwu domowemu.

Spośród instytucji, które powinny wziąć na siebie rolę organizatorów usług na wsi należy wymienić CRS „Samopomoc Chłopska", Centralny Związek Spółdzielni Pracy, Centralny Związek Kółek Rolniczych — przy wydatnym poparciu rad narodowych.

W ramach spółdzielczości zaopatrzenia i zbytu w planie na rok 1965 przewiduje się 30 tys. zakładów związanych z usługami produkcyjnymi dla rolnictwa, 17 tys. zakładów z usługami o charakterze konsumpcyjnym. Stanowi to 3,6-krotny i 2,8-krotny wzrost wymienionej kategorii zakładów w porównaniu z rokiem 1960.

W związku z rozwojem usług rzemieślniczych na szczególną uwagę zasługuje zagadnienie zabezpieczenia kadr dla rzemiosła.

KRAUSE O., LÖHRKE L. I INNI: **Zur Arbeitskräftesituation in der Landwirtschaft und Wege zur Lösung des Arbeitskräfteproblems in Betrieben mit geringen Arbeitskräftebesatz** (O stanie siły roboczej w rolnictwie i środkach rozwiązania problemu robocizny w gospodarstwach z małą obsadą pracowników), Zeitschrift für Agrarökonomik, Berlin 1964, nr 7, s. 203—210.

W ostatnich latach stan zatrudnienia w rolnictwie NRD ulegał zmniejszeniu i nadal stale się pomniejsza. Szacuje się, że ilość zatrudnionych w 1970 roku wyniesie 855 tys. osób, tj. 14 osób na 100 ha. Urasta to do naczelnego problemu w gospodarce narodowej.

Autorzy przeprowadzają szczegółową analizę organizacji gospodarstw o różnym stanie zaopatrzenia w siłę roboczą i na tej podstawie przedstawiają trzy możliwości rozwiązania zagadnienia:

1. Uzyskanie dodatkowych sił roboczych. Chodzi w tym wypadku o większe zatrudnienie w gospodarstwie rolnym kobiet. Wymagać to będzie odciążenia kobiet od prac w gospodarstwie domowym przez utworzenie sieci urządzeń obsługujących potrzeby bytowe i kulturalne, jak zakłady zbiorowego żywienia, ogródki dziecięce, pralnie itp. W tym celu niezbędne jest uruchomienie odpowiednich środków materialnych, jak i przeprowadzenie polityczno-ideologicznej pracy uświadamiającej;
2. Wewnątrzgospodarcza racjonalizacja procesu produkcyjnego przedsiębiorstw. Na tej drodze można usunąć zbytnie rozproszenie produkcji roślinnej i zwierzęcej, co pozwoli na osiągnięcie dużych oszczędności w robociźnie;
3. Przejście do przemysłowych metod produkcji rolnej. Podstawowym środkiem do tego jest pełna mechanizacja procesów produkcyjnych w rolnictwie, przy jednoczesnej specjalizacji produkcji.

KWIECIEŃ W.: **Holenderskie wysiłki w zakresie wyżywienia ludności.** Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Warszawa 1964, nr 2, s. 181—200.

Na obszarze 33,6 tys. km² zamieszkuje w Holandii 11,5 mln ludności. W ten sposób na 1 km² przypada 356 osób, przy tym rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne; waha się w różnych prowincjach od 37 do 900 osób. Wśród państw zachodnio-europejskich Holandia wykazuje najwyższe wskaźniki przyrostu ludności. Nacisk czynnika demograficznego powoduje, że podstawowym problemem rolnictwa holenderskiego jest zwiększenie areału użytków rolnych.

Artykuł szeroko omawia prace rewindykacyjne i obszary nowo pozyskane w bieżącym stuleciu. Ogólna powierzchnia tych obszarów wynosi 358 tys. ha. Dalsze prace nad pozyskaniem nowych terenów są w toku.

Gospodarstwa utworzone na polderach osiągają wysokie plony. Jako przykład podane są następujące plony uzyskane z 1 ha na jednym z polderów w latach 1953—1959: pszenica ozima — 50 q, jęczmień jary — 45 q, owies — 44 q, ziemniaki — 340 q buraki cukrowe o zawartości cukru 15,7% — 530 q, rzepak — 29 q.

LAVE L. B.: **Technological Change in U. S. Agriculture: The Aggregation Problem** (Postęp techniczny w rolnictwie Stanów Zjednoczonych — problem agregacji miar postępu). Journal of Farm Economics, Menasha Wisconsin 1964, nr 1, s. 200—217

Postęp techniczny w rolnictwie ze względu na bardzo rozległy zakres współzależności i powiązań może być mierzony metodami ekonometrycznymi. Miarą postępu technicznego jest przesunięcie funkcji produkcji przez zmianę efektywności nakładów. Przy zastosowaniu miary zagregowanej postęp techniczny może być mierzony jako stopień wzrostu produkcji lub środków trwałych w stosunku do ilości zatrudnionych. Autor szczegółowo zajmuje się zagadnieniem w jakim

stopniu agregacja miar postępu technicznego może być użyteczna dla określenia indeksu postępu technicznego.

Rozważania teoretyczne na powyższe tematy autor uzupełnia obliczeniami indeksów postępu technicznego za ubiegłe lata dla szeregu stanów USA.

OSTROVSKY M., KUSEROVA M.: **Niektoré otažky súcasných foriem viadenia a organizácie práce v rastlinnej výrobe na JRD a SM** (Niektóre zagadnienia współczesnych form zarządzania i organizacji pracy w produkcji roślinnej spółdzielni produkcyjnych i gospodarstw państwowych). Zemědělska Ekonomika, Praga 1964, nr 6, s. 391—398 (streszczenie rosyjskie i niemieckie).

W spółdzielniach produkcyjnych i gospodarstwach państwowych stosowane są obecnie różne formy organizacji produkcji roślinnej. Obok tradycyjnej brygady polowej z przydzielonym do niej zestawem maszyn, centralnego dysponowania parkiem maszynowym na użytek różnych brygad, wprowadzane są także brygady o kompleksowym zmechanizowaniu. Wprowadzanie tych brygad pozwala na maksymalne zastąpienie pracy ręcznej pracą mechaniczną, przy tym sama organizacja pracy opierać się ma na wzorach stosowanych w przemyśle.

Jednakże autorzy przestrzegają przed schematycznym wprowadzeniem brygad o kompleksowym „zmechanizowaniu" podkreślając, że różnorodność warunków uzasadnia stosowanie różnych form organizacji pracy w produkcji roślinnej.

RADKIEWICZ W.: **Ekonomiczna sytuacja rolnictwa w Zachodnich Niemczech.** Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Warszawa 1964, nr 2 s. 143—162.

Społeczno-ekonomiczne warunki, w jakich znajduje się rolnictwo Zachodnich Niemiec powodują głębokie wewnętrzne sprzeczności. W wyniku stosowania szeregu środków polityki gospodarczej stworzony został w NRF wewnętrzny rynek artykułów rolnych niezależny w dużym stopniu od wahań cen światowych. System ochrony interesów producentów rolnych jest stosunkowo więcej rozbudowany niż w innych krajach zachodnio-europejskich. Pomimo tego, dochody uzyskiwane przez znaczną większość chłopów kształtowały się na poziomie niższym w porównaniu z innymi grupami zawodowymi. Poza tym znaczne zróżnicowanie dochodów wśród chłopów występowało w zależności od ilości użytkowanego areału. Szczególnie niekorzystny wpływ na poziom dochodów rolnictwa wywierała działalność monopoli, które w dużym stopniu opanowały przemysł rolniczych środków produkcji oraz skup i przetwórstwo wytworów rolnych.

Na tle powyższej sytuacji ekonomicznej rolnictwa nastąpiły zmiany w stanie posiadania różnych grup gospodarstw. W okresie lat 1949—1962 liczba gospodarstw chłopskich powyżej 10 ha wzrosła z 20 do 27%, a zajmowana przez nie powierzchnia z 56 do 65%. Zmniejszyła się natomiast liczba gospodarstw poniżej 10 ha z 80 do 73%, zaś obszar ich z 39 do 31%. Koncentracja ziemi dokonywała się w przeważającym stopniu w formie dzierżawy. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych przypadająca na gospodarstwo wzrosła z 6,7 do 8 ha.

RINTELEN P.: **Die Ökonomik des Körnermaisbaues im landwirtschaftichen Betrieb** (Ekonomika uprawy kukurydzy na ziarno w gospodarstwie rolnym), Berichte über Landwirtschaft, Hamburg 1964, Zeszyt 1, s. 40—81.

W obszernym artykule omówione są efekty gospodarcze uprawiania kukurydzy na ziarno w NRF. Obszar tych upraw wynosił w 1962 r. w całym kraju 12,7 tys. ha, tj. trzykrotnie więcej niż w roku 1927 na tym samym obszarze. Zostało to osiągnięte dzięki całemu szeregowi systematycznie prowadzonych zabiegów, jak wyhodowanie odpowiednich odmian, zastosowanie właściwej agrotechniki, wprowadzenie odpowiednich maszyn do uprawy, do sprzętu i do łuszczenia, wprowadzenie suszarni i silosów. W ten sposób została przygotowana baza techniczna i technologiczna do wszechstronnego użycia ziarna kukurydzy w żywieniu zwierząt przy jednoczesnym wykorzystaniu innych produktów ubocznych związanych z tą uprawą, jak kolby i słoma.

Autor podaje szczegółowy przegląd obrazujący zmiany procesu produkcyjnego w gospodarstwach o obszarze od 15 do 70 ha w miarę wprowadzania kukurydzy oraz przeprowadza analizę efektów ekonomicznych stąd wynikających.

ROSENKRANZ J.: **Ein Vorschlag zur Bestimmung des Mechaniesierungsgrades** (Przyczynek do określenia stopnia mechanizacji). Zeitschrift für Agrarökonomik, Berlin 1964, nr 5, s. 144—147.

W artykule omówione są różne systemy oceny stopnia mechanizacji rolnictwa według różnych autorów, w szczególności: systemy punktowe, oceny według umownej skali 3, 4 i 6-stopniowej, oceny według ilości nakładu pracy żywej i uprzedmiotowionej. Ze względu na to, że ten ostatni system zawiera w sobie element kosztów, nadaje się bardziej od pozostałych do określenia stopnia mechanizacji. System ten określa zarówno jej poziom (jako rozmiar zastosowania), jak i efektywny stan. Miarą poziomu mechanizacji jest procentowy udział kosztów pracy uprzedmiotowionej w kosztach całkowitych mechanizacji, liczonych jako suma pracy żywej i uprzedmiotowionej. Efektywny stan określa się liczbami absolutnymi kosztów.

Autor podaje przykładowo szereg wyliczeń stopnia mechanizacji według tej metody.

SCHELLER G.: **Ermittlung arbeitswirtschaftlicher Kenndaten auf Grund eines vereinfachten Arbeitsvoranschlages** (Określenie wskaźników zatrudnienia na podstawie uproszczonego preliminarza robocizny), Agrarwirtschaft, Hanower 1964, nr 7, s. 217—223 (streszczenie angielskie i francuskie).

W rolnictwie NRF w ostatnim dziesięcioleciu nastąpił silny odpływ sił roboczych. Zrekompensowanie tego ubytku następuje przez lepsze wykorzystanie istniejących sił roboczych, dalszy rozwój mechanizacji oraz niekiedy nawet przez zmianę kierunku produkcji. Dla określenia poszczególnych czynników w szerszym statystycznym przekroju mogą być użyteczne następujące wskaźniki:

$$\text{Stopień zatrudnienia} = \frac{\text{Zapotrzebowanie siły roboczej}}{\text{Istniejąca siła robocza}} \cdot 100$$

Intensywność pracy = Zapotrzebowanie siły roboczej na 100 ha użytków rolnych przy niskim stopniu mechanizacji

Wolumen pracy = Zapotrzebowanie siły roboczej na gospodarstwo przy niskim stopniu mechanizacji

Stopień mechanizacji = Stopień oszczędności pracy uzyskanej przez mechanizację (w procentach)

Obliczenie wymienionych wskaźników autor proponuje opierać na podanych w artykule normach stopnia mechanizacji, stanowiących zmodyfikowane normy opracowane przez innych badaczy — Woermanna i Kocha.

SCHLOTTER H. G.: **Agrarpreispolitik und Agrarstrukturpolitik — Gegensatz oder Einheit** (Polityka cen rolnych a polityka odziaływania na strukturę agrarną — przeciwstawność czy jedność), Agrarwirtschaft, Hanower 1964, nr 7, s. 209—217, (streszczenie angielskie i francuskie).

W pięcioleciu od rozpoczęcia tzw. „Zielonego Planu" efekt polityki agrarnej NRF wyraża się między innymi w uregulowaniu przestrzennym około jednej dziesiątej części użytków rolnych w całym kraju. Związek, jaki istnieje pomiędzy polityką agrarną zmierzającą do oddziaływania na strukturę rolną a polityką cen rolnych jest problemem interesującym zarówno polityków gospodarczych, jak i naukowców. Autor następująco charatkeryzuje te rodzaje polityki:

1. Polityka podnoszenia cen rolnych powoduje w późniejszym okresie spadek cen do poprzedniego poziomu z następujących powodów: a) podniesienie cen rolnych oddziaływuje zwyżkowo na zmiany poziomu płac i cen środków produkcji rolnej, b) zwiększenie renty w rolnictwie przyczynia się do zwiększenia kosztów kapitału, c) rolnicy ustalają poziom produkcji w zależności od relacji cen wytworów rolnych i poziomu kosztów;
2. Polityka oddziaływania na strukturę agrarną jest mało efektywna, gdyż tworzy ona struktury, które w miarę rozwoju ekonomicznego mogą powstawać samorzutnie. Tym samym marnowane są środki finansowe, które mogą być lepiej użyte w produkcji. Poprawa struktury agrarnej wpływa na podniesienie produkcji, tym samym przyczynia się do trudności w polityce cen.

Wobec tego, że żaden z powyższych kierunków polityki nie gwarantuje w całości efektów, powinny być stosowane jednocześnie obydwa, przyjmując określone optymalne proporcje.

Powyższe rozważania autora można określić jako próbę teoretyczną poszukiwania najkorzystniejszych rozwiązań metodami zbliżonymi do matematycznych. Jednakże bliższe wyjaśnienia nie są podane.

SHAW L. H.: **The Effect of Weather on Agricultural Output: A Look at Methodology** (Wpływ pogody na produkcję rolną — rozważania metodologiczne). Journal of Farm Economics, Menasha. Wisconsin 1964 nr 1, s. 218—230.

Rozpatrywane jest zagadnienie, w ajkim stopniu plony zależą od przebiegu pogody, w jakim zaś od zastosowania zabiegów argotechnicznych, między innymi użycia nasion kwalifikowanych, nawożenia organicznego i mineralnego.

Określanie wpływu pogody na plony oparte jest na metodach szukania współzależności posługując się rachunkiem korelacji. Czynniki składające się na przebieg pogody, jak temperatura, opady i inne, dające się wyrazić w postaci określonego trendu, występują w oddziaływaniu na plony łącznie, gdzie wpływ każdego z tych czynników na wegetację każdej rośliny jest odrębny. Stwarza to dużą ilość kombinacji zależności między czynnikami kształtującymi pogodę a plonami poszczególnych roślin. Z tych względów wyprowadzenie jakichś wniosków uogólniających staje się niezmiernie trudne. Ilustruje to taki przykład: przy małej ilości opadów niezbędnych dla danej rośliny woda staje się czynnikiem decydującym; zwiększenie opadów podnosi plon do pewnych granic, po czym już nadmiar wody obniża plon.

Metoda proponowana przez autora polega na obliczeniu „indeksów pogody" jako miary wyznaczającej zagregatowany trend pogody. Posługując się tymi indeksami autor poszukuje korelacji między trendem pogody a trendem kształtowania plonów. Rozpiętość pomiędzy tendencją wzrostową plonów a trendem pogody wskazywać ma na skutki oddziaływania zabiegów agrotechnicznych.

SILAR J.: Nekteré problémy soustavy rozdelováni duchodu v JZD (Niektóre problemy podziału dochodów w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych), Zemedělska Ekonomika, Praga 1964, nr 6, s. 377—390 (streszczenie rosyjskie i niemieckie).

Dotychczasowy sposób podziału dochodu w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych polegał na oddzielnym podziale dochodów pieniężnych i produkcji naturalnej. Utrudniało to zachowanie właściwej proporcji przy określaniu wkładu pracy członków oraz przy ustalaniu wielkości części dochodu spółdzielni przeznaczonych na spożycie i akumulację.

Z tych względów zostaje wprowadzony inny sposób podziału dochodu spółdzielni. Do podziału przyjmuje się ogólny dochód brutto, posługując się przy tym kompleksowymi wskaźnikami przyrostu dochodu i podziału jego na część spożywaną i akumulowaną. Ten sposób podziału dochodu jest dogodniejszy dla kierownictwa przy analizowaniu gospodarki spółdzielni i zarządzaniu, jak również daje większą przejrzystość przy ustalaniu właściwych proporcji akumulacji i spożycia.

Uporządkowanie zasad podziału dochodu społecznego w spółdzielniach stanowi ważny czynnik w usprawnieniu ich gospodarki, jednakże nie usuwa dysproporcji w relacjach cen, jakie istnieją w stosunkach spółdzielni z rynkiem.

STEFFEN G., Hamann H. O.: **Ertrags- und Aufwandsbeziehungen in der Arbeits- und Futterwirtschaft der Schweinehaltung** (Stosunek dochodu i nakładu przy produkcji trzody, z uwzględnieniem robocizny i gospodarki paszowej). Agrarwirtschaft, Hanower, 1964, nr 4, s. 113—127.

Autorzy omawiają zagadnienie różnego stosunku nakładów robocizny i paszy w tuczu trzody chlewnej i w hodowli prosiąt, co w różny sposób wpływa na koszty, a zatem i na dochodowość tych kierunków produkcji. Wychodzą z założenia, że w procesie produkcyjnym może zachodzić substytucja pracy przez kapitał, co w wypadku produkcji trzody chlewnej wyraża się w zastępowaniu pracy przez urządzenia budowlane i mechaniczne. Gospodarka paszowa stanowi również źródło substytucji pracy żywej i środków materialnych. Intencją autorów jest poszukiwanie optymalnego stosunku między nakładem a dochodem w produkcji trzody, uwzględniając wyżej wspomniane substytucje.

Materiał przytoczony w artykule jest bardzo obszerny, oświetlający zagadnienie z różnych stron, jednak przejrzystość artykułu pozostawia wiele do życzenia. Rozproszenie się autorów w bardzo daleko idących szczegółach pozbawiło możności wyprowadzenia jakichś wniosków uogólniających.

The Poverty Problem in American Agriculture (Zagadnienie niedostatku w rolnictwie amerykańskim). Journal of Farm Economics, Menasha Wisconsin 1964, nr 1, s. 418—441.

Problem ten był rozpatrywany na połączonym zebraniu Amerykańskiego Towarzystwa Ekonomiczno-Rolniczego ze Związkiem Towarzystw Nauk Socjologicznych. Podstawę do tych obrad stanowiły dwa referaty: R. M. Lee — dotyczący sposobu rozwiązania niedostatku u ludności rolniczej i M. L. Upchurcha omawiający przebieg akcji zmierzającej do tego celu.

Jak wynika z tych referatów, występowanie niedostatku wśród ludności rolniczej przejawia się głównie przy posiadaniu zbyt małego areału ziemi nie dającej rodzinie pełnego zatrudnienia. Problem zatrudnienia ludności rolniczej wiąże się jednak z ogólnym zagadnieniem bezrobocia. W roku 1960 w USA było 6,6 mln niezatrudnionych, w tym około 1 mln w rolnictwie.

Jako kryterium ubóstwa ludności rolniczej podaje się porównanie z innymi grupami społecznymi. I tak, przeciętny roczny dochód rodziny miejskiej wynosi 6,2 tys. dolarów, rodziny wiejskiej nierolniczej 4,7 tys. dolarów, rodziny farmerskiej 3,3 tys. dolarów. Trzecia część rodzin farmerskich otrzymuje dochód poniżej 2 tys. dolarów. Tak niski dochód otrzymuje tylko dziesiąta część rodzin miejskich. Wobec niskiej stopy dochodu rodziny farmerskie mają gorsze mieszkania, gorzej też zaspokajają potrzeby oświatowe i kulturalne.

Jako środki zaradcze, mające wpływać na podniesienie dochodów i stopy życiowej ludności farmerskiej, udzielane są kredyty inwestycyjne na budownictwo, melioracje, elektryfikację. Ma to przyczynić się do podniesienia zdolności produkcyjnej farm. Jednocześnie daje to zatrudnienie kilkudziesięciu tysiącom bezrobotych lub częściowo tylko zatrudnionych. Jednakże to popieranie inicjatywy prywatnej farmerów nie rozwiązuje całości problemu. Jedynie szeroki program inwestycji przeprowadzonych ze środków publicznych mógłby podnieść dochody wsi. Ze względu na to, że koszt jednego stanowiska pracy obliczany jest na 3 tys. dolarów, na pełne zatrudnienie ludności rolniczej potrzebna jest kwota 3 mld dolarów.

TWEETEN L. G., PLAXICO J. S.: **Long-Run Outlook for Agricultural Ajustments Based on National Growth** (Długofalowy pogląd na rozwiązanie problemów rolnictwa w rozwoju gospodarki narodowej). Journal of Farm Economics, Menasha Wisconsin 1964, nr 1, s .39—55.

Tematem artykułu jest zagadnienie miejsca rolnictwa w gospodarce narodowej w specyficznych warunkach Stanów Zjednoczonych, gdzie występuje stałe zjawisko nadprodukcji wytworów rolnych.

Korzyści wynikające ze stanu nadprodukcji na wypadek sytuacji wyjątkowych nie rekompensują w pełni trudności, jakie z tym są związane już obecnie i mogą powiększać się w przyszłości. Farmerzy są w dalszym ciągu zdolni do powiększania swej produkcji przez rozwój postępu technicznego i wzrost inwestycji. Spowoduje to dalsze zwiększanie się zapasów ciążących na rynku.

Autor, chociaż nie wyprowadza stąd wniosków pesymistycznych, podkreśla jednak konieczność dokonywania zawczasu kompromisowych rozwiązań, godząc interes gospodarki narodowej z interesem farmerów.

Z przytoczonych w tekście i w załączniku kalkulacji stosunku pomiędzy produkcję, dochodami i kosztami w rolnictwie wynika, że przy istniejącej relacji cen i sytuacji rynkowej wzrost produkcji rolnej o 1 procent obniża ogólny dochód netto rolnictwa o 12 procent.